

Katja Hrobat, Ko Baba dvigne krilo, prostor in čas v folklori Krasa. Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Ljubljana 2010, 306 strani, 49 slik, 1 priloga.

Vsak arheolog, ki je kdajkoli opravljajal terenske preglede, ve, kako dragoceno oporo pri iskanju arheoloških najdišč in razumevanju prostora, nudijo informacije, ki jih posreduje ustno izročilo. Po drugi strani se zgodovinopisju zdi ustno izročilo skrajno nezanesljivo, češ, da nima časovne globine. Iz istega razloga ga tudi folkloristika proučuje predvsem z vidika motivike ter njene raznolikosti, mnogo manj pa v celostnem sklopu sporočil o nekem življenju. Povezovalna os našete problematike je prostor kot skupna danost preteklosti, sedanjosti in prihodnosti. Nekaj tega, kar lahko prinese upoštevanje te osi, raziskuje študija Katje Hrobat.

Avtorica uvodoma obravnava dobre prakse povezovanja etnoloških in arheoloških virov ter postavlja terminološka izhodišča. Svoje praktične terenske izkušnje je analizirala tudi z metodološkega stališča zbiranja izročila in z vprašanjem odnosa sogovornikov do tega izročila. Na osnovi pričevanj iz Rodika prikazuje, kako se spomin skupnosti prenaša iz roda v rod in pri tem doživlja nenehno poustvarjanje, nekako tako kot »popravljalci« DNK-ja skrbijo za znamenito dvojno vijačnico. Bogato izročilo o zgodovini vaških skupnosti, ji nudi gradivo za spoznavanje dojemanja preteklosti med vaščani, pri čemer si pomaga z arheološkimi ostalinami. Te so tisti preostanek preteklosti, ki dodajo posameznim plastem ustnega izročila časovno globino in mu s tem izjemno povečajo sporočilnost.

Prepoznavanje mitskih prvin izročila avtorica vključuje v kategorizacijo preteklosti skozi zavest domačinov in tako razpleta zgodovinsko od čudežnega. Kot analitsko orodje razvije prepoznavanje utelesitev enega ali drugega vidika izročila v pokrajini. Pri tem se seveda sreča s pojavnostmi prostor-časa ter različnimi vrstami prostorskih točk kot me-motehničnih oporišč.

V nadaljevanju izlušči nekatera osnovna načela, ki so jih uporabljali ljudje pri organizaciji svojega prostora. Ta se nanašajo na »stvarjenje« vaškega gospodarskega prostora, pri čemer imajo posebno važnost njegove meje, ki predstavljajo v očeh ljudi stik tostranstva z onostranstvom, ki ga varujejo različna bitja, med katerimi se ji na raziskanem območju kažejo predvsem kače, ženske in tujci. V tem sklopu obravnava tudi meje manjših prostorskih enot kot so dvorišča, hiše, hlevi, njive. Vsak prostor s svojimi mejami se kaže kot mikrokozmos, ki ga podpira svetovna os. Ker je teh prostorov mnogo in so različno veliki, je tudi teh osi mnogo, različnih velikosti. To so lahko tako posamezna drevesa kot tudi gore, ki podpirajo širši prostor. Med slednjimi zavzema posebno mesto Nanos.

V zadnjem delu avtorica kot posebno značilno sestavino mitske krajine obravnava kamne Babe. V njih prepozna kozmične sile na mikroravni in makroravni, prostore, kjer je mogoče s pravilnim obnašanjem vplivati na dogajanje v naravi in doseči blagostanje skupnosti. Fenomen Babe umesti tudi v slovansko mitološko izročilo ter ga osvetli s stališča arhaičnega vidika ženskega kulta.

V zaključnem delu knjige je najprej katalog pripovedi, ki pred tem v besedilu še niso bile v celoti predstavljene. Osebo bi se mi sicer zdelo bolje, da vse pripovedi sestavljajo enoten katalog, na katerega se potem sklicujejo komentarji, kar preprečuje podvajanje citatov.

Sledita povzetka v slovenščini in angleščini, ki sta koristna vsem, ki si želijo ustvariti hiter vtis o knjigi. Bralcu prijazen je tudi stvarni indeks povsem na koncu.

Avtorica je praktično pokazala, kako dragocen analitični pripomoček je prostor, ki omogoča prepoznavanje strukturnih povezav in vzpostavlja sopomenske strukture. Zato so se ji izluščile številne nove in originalne rešitve starih mitoloških ugank, od tistih o Babah do poti pogrebnih sprevodov in krajev njihovih postankov. V svoji analizi se naslanja prvenstveno na terensko gradivo, ki ga je zbrala sama, pri čemer je suvereno obvladala informacijsko zahtevno povezovanje razpršenih podatkov. S svojim delom je več kot prepričljivo dokazala, kako plodna je povezava izročila, arheologije in prostora, kar odpira novo raziskovalno polje. Na svoj račun pa bodo zanesljivo prišli tudi tisti bralci, ki jih bolj zanima kaj drugega.

Andrej Pleterski